

6. Demianivska L. Ukrainska dramatychna poema. Problematyka, zhanrova spetsyfika, Kyiv, 1984.

7. Prykhodko L. Uroky «Kafedry», 1981.

Summary

Halyna Dorosh

Halyna Tkachuk

Psychologism of Dramatic Work of Vanda Vrublevska «Department»

The article deals with the peculiarities of psychological drama, where the type of range of problems, which can be called personal-psychological, has been examined. It is proved that in the drama the type of the problems, which we can call personal-psychological, has been depicted. A person, his or her psychology, emotional experience the author models on the background of social life, conflicts, collision and interactions of groups of people, who pursue their collective or individual interests.

Key Words: *psychologism, drama, range of problems, perception, moral-ethical problems.*

Дата надходження статті: «12» грудня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «20» грудня 2015 р.

УДК 821.161.2.09 Ярошенко В. (045)

АННА ЗАСЦЬ,
аспірантка
(м. Старобільськ)

Творчість Володимира Ярошенка у літературно-критичному дискурсі

У статті розглянуто характер, значення й особливість української літературної критики в оцінці творчості В. Ярошенка, виявлено основні закономірності формування літературно-критичної думки про автора, досліджено інтерпретацію творчості письменника, проаналізовано критичну оцінку. Увагу зацентовано на різновекторності аналізу творчості митця, яка, не зважаючи на данину автора проблемам тих часів, відзначається відвертою, не зовсім рівною за змістом і формою творчістю, багато чого в ній має значення як документ літературного тогодення. Крайцями своїми зразками поетичні твори приваблюють відвертою, непідкупною щирістю, своєрідним художнім баченням світу.

Ключові слова: *символізм, футуризм, літературний процес, літературно-критичний дискурс.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Українська література початку ХХ століття знає багато прикладів складного і суперечливого постання світоглядних засад окремих письменників, груп та цілих напрямків і шкіл. Цей історичний період, коли занепад позитивізму спричинив потужні зміни в культурно-мистецькому житті суспільства, став переломним для багатьох сфер суспільної діяльності, що призвів до значних зрушень у царині української літератури. У сучасному українському літературознавстві вирізнялася тенденція до повернення художньої спадщини митців, переслідуваних радянською владою, в активний науковий обіг. Через ідеологічне свавілля радянської доби характеристика українського літературного процесу кінця ХІХ – початку ХХ століття подавалася в ті часи схематично й викривлено. Творчість багатьох письменників або вилучалася з літературного обігу, або згадувалася лише принагідно з приміткою «буржуазно-націоналістичний письменник», залишалася «закритою» для наукових розвідок. До повернутих із майже повного забуття належить і літературна творчість Володимира Мусійовича Ярошенка (1898-1937), яка ще не була предметом окремого вивчення.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що досьгодні немає адекватного аналізу творчості В. Ярошенка в літературно-критичному дискурсі. Бракує цілісного дослідження особливостей поетики творів письменника в системному аспекті як особливої естетичної єдності. Досліджень, присвячених аналізу поетики творчості (жанрово-стильові особливості, характер конфлікту, систему персонажів, настроєву партитуру) В. Ярошенка в повному обсязі без ідеологічних штампів, у контексті сучасного методологічного інструментарію, на сьогодні немає. Однією з причин цього є те, що творче надбання письменника залишається розпорошеним по збірках та періодичних виданнях, надрукованих ще в 20–30-х роках ХХ ст. Доступ до них обмежений через невелику кількість примірників, які збереглися до нашого часу. Питання потребує докладного вивчення, адже аналіз творчості цього талановитого письменника дозволяє заповнити ще одну лакуну в історії української літератури ХХ століття.

Мета розвідки полягає в цілісному вивченні й аналізі літературно-критичного дискурсу творчості В. Ярошенка. Реалізація мети передбачає виконання таких завдань: розглянути характер, значення й особливості української літературної критики в оцінці творчості письменника; виявити основні закономірності формування літературно-критичної думки про його творчість; з'ясувати специфіку інтерпретації творчості В. Ярошенка.

Виклад основного матеріалу. В. Ярошенко був недооцінений по смерті літературознавчою критикою, яка ігнорувала творчість письменників «другого ешелону». Таку позицію свого часу заперечив іще Іван Франко, надаючи перевагу культурно-історичній школі, за законами якої дослідник «з подякою і піетизмом розбирає й скромні, й забуті писання дрібних талантів», адже «все, що свідчить про духове життя, про духовий інтерес, вищий над буденні матеріальні клопоти і турботи життя, гідне уваги історика літератури» [7, с. 37]. Роль недооцінених талантів не зводиться лише до основи у формуванні геніїв. Адже щоби всебічно збагнути об'єктивний стан літературного життя 20-30 років ХХ століття, передати його динаміку, інтенсивність пошуків нових мистецьких форм, стильове й жанрове розмаїття, необхідно оцінити творчий внесок таких митців у духовну скарбницю вітчизняної культури.

Критична оцінка творчості будь-якого письменника є важливим елементом усвідомлення специфіки, естетичної своєрідності та мистецької вартості його художнього доробку.

Творчість В. Ярошенка – поета, байкаря, прозаїка, драматурга, літературного критика й кіносценариста належить до малодосліджених наукових проблем. Цілісний аналіз творчості письменника до цього часу не представлено в літературознавчих працях у всій сукупності визначальних особливостей та внутрішніх протиріч. Ім'я Володимира Ярошенка було маловідомими як для читачів, так і для професійних критиків. Твори митця не друкували і не перевидавали. Тільки з кінця 70-х р. літературознавці та критики знову звернулись до його творчості.

Важливими для об'єктивного відтворення ролі й значення постаті В. Ярошенка в історії української літератури є літературно-критичні й довідкові матеріали. Найбільш ґрунтовно творчість В. Ярошенка була осмислена П. Орликом у науковій розвідці «Від символізму до реалізму» (70-і роки), яка, зважаючи на час написання, сповнена ідеологічних штампів.

Після прийняття Україною незалежності, поновлюється інтерес до творчості письменника – виходить антологія Я. Славутича «Розстріляна муза». Нарис про В. Ярошенка додано до оновленого видання «Розстріляної музи», у котрому Я. Славутич представив загальний огляд творчості В. Ярошенка та проаналізував декілька поезій автора. У журналі «Зоря Полтавщини» (кінець 90-х) вийшла стаття Д. Голди «Співець нового життя», присвячена життю та творчості В. Ярошенка. На початку ХХІ століття вийшло видання двотомної антології Ю. Винничука «Розіп'ята Муза», де життя та творчість В. Ярошенка не залишилися без уваги дослідника, котрий долучив до антології

бібліографічні відомості про В. Ярошенка та найяскравіші, на думку автора, зразки його поетичного таланту.

Окремим аспектам творчості В. Ярошенка приділяється увага в дослідженнях В. Дмитренко «Літературний дискурс «Ланки»-МАРСу першої третини ХХ століття», Т. Калитенко «Пан українського футуризму: від семафор до перехресної станції», Ю. Коваліва «Українська література періоду національно-визвольних змагань (фрагмент з історії української літератури ХХ століття)», І. Крип'якевича «Історія української культури», Т. Опришко «Асоціація панфутуристів «Аспафун» та її видання (1922-1930) в побудові «мистецтва майбутнього», К. Поліщука «З виру революцій. Фрагменти спогадів про «літературний» Київ 1919 р.», В. Радзиковича «Серед буревію», Ф. Якубовського «Київські українські поети» та ін.

Ще одним дослідженням щодо вивчення окремого аспекту творчості В. Ярошенка вважаємо наукову роботу Н. Авраменко «Поезія українських символістів перших десятиліть ХХ століття в типологічних відповідностях з англо-американською символістською лірикою» [1, с. 9].

Дослідниця детально вивчила специфіку художнього світу українських символістів, зокрема В. Ярошенка, самобутність їх поезій, своєрідність моделювання дійсності, здійснила аналіз міфопоетики їх творів у зіставленні зі зразками англомовної поезії.

Наступною віхою в літературно-критичній оцінці творчості В. Ярошенка є наукова розвідка О. Бровко «Особливості вставних новел в українській прозі другої половини 20-х – початку 30-х років ХХ століття». На прикладі прозових текстів, серед яких є повість В. Ярошенка «Гробовище», О. Бровко дослідила художні функції вставних новел у прозі означеного періоду [2, с. 48].

Дослідниця зазначає, що повість В. Ярошенка «Гробовище» містить вставну історію, котра має всі ознаки новели: гостроту сюжетобудування, чітко окреслену композицію, завершеність лексичної форми, незвичайну розв'язку, яка цілком відповідає основному критерію новелістичної майстерності, сформульованому М. Йогансеном: «Навіть коли це не абстрактна думка, а спостережений автором чи на собі, чи на знайомих людях конкретний випадок – треба його розробити структурно. Щоб дати враження закінченості, треба насамперед винайти кінець, розв'язку» [5, с. 31].

На думку О. Бровко, вставна новела, присутня у повісті «Гробовище» В. Ярошенка – це як завершений фрагмент, у якому діють інші персонажі або змінюється час і місце дії, активізує увагу читача, увиразнює ідею твору, розставляє авторські акценти. Отже,

використання вставних новел є однією з композиційних особливостей прози другої половини 20-х – початку 30-х років ХХ століття. Новелістичність стає жанротворчим чинником, а побудова основного тексту забезпечує вставному змістову та естетичну самостійність [2, с. 52].

У дослідженні «Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції», М. Кабиш з'ясувала семантику і функції звукопису в поетичних текстах українських митців I половини ХХ століття, серед яких представлено зразки творчості В. Ярошенка. Дослідниця наголошує на тому, що до експериментів зі звуком у поетичному тексті долучалися українські поети, зокрема В. Ярошенко. Для висвітлення особливостей залучення українськими поетами-футуристами фоностилістичних засобів, обрано найяскравіші фрагменти з поезії В. Ярошенка та решти найвідоміших представників цієї течії. М. Кабиш акцентує увагу на тому, що звукопис у творчості В. Ярошенка є ключем до розуміння художнього світу митця, носієм авторської ідеї, основою формування оригінального образу [6, с. 223].

Одночасно з вищезгаданими працями з'являється розвідка М. Довіної «Революційна картина світу в поезії панфутуристів (на матеріалі «Жовтневого збірника»». Статтю присвячено поетико-стилістичному та ідейному аналізу «Жовтневого збірника панфутуристів». Доведено, що у збірці реалізовано принцип еструкції: ідеологічний запит відображений на ідейному рівні, а особливості естетичної платформи – на поетико-стилістичному. З'ясовано, що Жовтень, електрика, місто, творчість стали основними категоріями моделювання революційної картини світу в поезії футуристів.

За словами дослідниці, у «Жовтневому плакаті А» В. Ярошенка визначено чітку послідовність соціальних ролей, які має виконувати людина в революційний та постреволуційний час. Тут фактично пояснено етапи формування «товариша»: так, першим етапом є нівеляція індивідуалізму, що оприявлено у відмові від імені, та перенесення акцентів на мілітарну роль людини: «важно було бути не Яковом, Іваном, Макаром, / важно було бути: / червоноармієм, / командіром, / комісаром! / важно було вивчити перші літери / червоної азбуки: / п р о л е т а р і» [4, с. 6].

М. Довіна зазначає, що у постреволуційний час актуалізується натомість трудова соціальна функція людини, важлива для відбудови економічного підґрунтя. Отже, реабілітація людини після Революції відбувається через зміни її соціальної ролі від мілітарної до виробничої [3, с. 38].

Отже, аналіз «Жовтневого збірника», зроблений дослідницею, виявив основні тенденції художнього оприявлення революційної картини світу в поезії панфутуристів, які свідомо використовували новаторську художню форму задля утвердження соціалістичної ідеології. Моделювання всіх рівнів Революції здійснюється в напрямі від загального до конкретного. Революційна картина світу охоплює і зовнішній подієвий план, і внутрішню сферу особистісного буття людини. Визначальною ж рисою революційного світу в поезії панфутуристів є утвердження ідеї революційної творчості, що репрезентована у збірці на поетико-стилістичному рівні.

Висновки. У прижиттєвій критиці творчість В. Ярошенка не залишилася непоміченою, але широкого інтересу не викликала. Найбільш значною, на наш погляд, є вступна стаття П. Орлика «Від символізму до реалізму» до збірки вибраного «Stein» (1968 р.), подана інформація у якій стала ґрунтом для подальших досліджень. У радянський період про творчість письменника або не згадували, або подавали з численними ідеологічними штампами. На сучасному етапі відбувається переосмислення творчих здобутків В. Ярошенка, дослідники намагаються повернути митця в український літературний контекст як активного учасника літературного процесу 20–30-х років минулого століття.

Список використаних джерел і літератури:

1. Авраменко Н.В. Поезія українських символістів перших десятиліть ХХ століття в типологічних відповідностях з англо-американською символістською лірикою. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.05 / Н.В. Авраменко; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2002. – 18 с.
2. Бровко О. О. Особливості вставних новел в українській прозі другої половини 20-х - початку 30-х років ХХ століття / О. О. Бровко // Наук. зап. НаУКМА. Сер. Філол. науки. – 2009. – Т. 98. – С. 47-52.
3. Довіна М. Революційна картина світу в поезії панфутуристів (на матеріалі «Жовтневого збірника») / М. Довіна // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. – 2014. – № 19. – С. 34-38.
4. Жовтневий збірник панфутуристів. – К. : Трест «Київ–Друк», 4-та держ. друк., 1923. – 40 с.
5. Йогансен М. Як будується оповідання: Аналіза прозових зразків / М. Йогансен. – Х. : Книгоспілка, 1928. – 145 с.
6. Кабиш М. Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції [Електронний ресурс] / М. Кабиш. – Режим доступу: <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/councils/Documents/Kabysh-M.Y.-Zvukopys-v-ukrainskij-poezii-pershoi-polovyny-20-st.pdf>

7. Франко І. План викладів історії літератури руської. Спеціальні курси. Мотиви // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 41. – С. 37.

References:

1. Avramenko N.V. Poeziia ukrainskykh symbolistiv pershykh desiatylyt XX stolittia v typolohichnykh vidpovidnostiakh z anhlo-amerykanskoiu symbolistskoiu lirykoiu, T., 2002, 18 p.

2. Brovko O. O. Osoblyvosti vstavnykh novel v ukrainskii prozi druhoi polovyny 20-kh - pochatku 30-kh rokiv XX stolittia, Nauk. zap., 2009, Issue 98, pp. 47-52.

3. Dovina M. Revoliutsiina kartyna svitu v poezii panfuturystiv (na materialy «Zhovtnevoho zbirnyka»), Naukovi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo, 2014, Vol. 19, pp. 34-38.

4. Zhovtnevyi zbirnyk panfuturystiv. – Kyiv, 1923, 40 p.

5. Yohansen M. Yak buduetsia opovidannia: Analiza prozovykh zrazkiv, Kh., 1928, 145 p.

6. Kabysh M. Zvukopys v ukrainskii poezii pershoi polovyny KhKh stolittia: semantyka, funktsii [Elektronnyi resurs], Rezhym dostupu: <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/councils/Documents/Kabysh-M.Y.-Zvukopys-v-ukrainskij-poezii-pershoi-polovyny-20-st.pdf>

7. Franko I. Plan vykladiv istorii literatury ruskoj. Spetsialni kursy. Motyvny, Kyiv, 1984, Issue 41, pp. 37.

Summary

Anna Zaiets

Creativity of Volodymyr Yaroshenko in the Literary-Critical Discourse

The article examines the nature, value and feature of Ukrainian literary criticism in the evaluation of the writer's work of V. Yaroshenko, reveals the basic laws of formation of literary and critical thinking about the author, the interpretation of the writer's creative work has been studied, the critical evaluation has been analyzed. The attention is focused on a multi-vector analysis of the writer's work, which, despite of the problems of a tribute of the author to the problems of that time, is marked by the frank, not equal by the content and form of creativity, much of it has value as a document of the literary past. The best examples of his poetry attract by its honesty, incorruptible sincerity, a kind of artistic vision of the world.

Key words: *symbolism, futurism, literary process, literary-critical discourse.*

Дата надходження статті: «10» грудня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «20» грудня 2015 р.